

TROJÍ SETKÁNÍ S ROMANEM JAKOBSONEM

Josef Mojmir Weimann (Brno)

Od dětských let, ještě v době „staříčkého mocnáře“ císaře pána Franze Josefa, přes léta chlapecká a studentská až do své dospělosti jsem šel z nemoci do nemoci a přesto jsem se dostal na střední školu. Na gymnáziu na Starém Brně („u vody“) jsem pobyl dva roky (v primě byl mým třídním a prvním češtinářem mladý, tolik odlišný od zkosmatělých starých rakouských profesorů, Bedřich Václavek¹, který se k nám choval jako starší kamarád a který vlastně předznamenal další můj život. A druhým vynikajícím profesorem v oné primě byl Boh. Markalous (Jaromír John)², který učil zeměpisu. I on určil další mou životní cestu. A jedním ze spolužáků byl pozdější univerzitní profesor Josef Hrabák, který na tato léta vzpomíná ve své vzpomínkové knize *Život s literaturou*.³

Avšak osud si se mnou podivně zahrál. Po dvou letech (nemoc a denně pěšky ze Žabovřesk na Staré Brno) jsem musel opustit gymnázium „u vody“ (B. Václavek už tehdy na škole nebyl) a opakoval jsem sekundu v blízké I. české státní reálce — Brno, Antonínská ulice. I tam jsem poznal tři významné profesory: v češtině Julia Heidenreicha-Dolanského⁴, v hodinách kreslení (na reálce až do maturity povinných) profesora akademického malíře B. Fridricha, studenty zvaného „bátuška“, který naučil chápat matematiku i takového matematického „antitalenta“, jakým jsem byl⁵. A druhým vynikajícím češtinářem ve třídách před maturitou byl Dr. Jaroslav Dvořáček, filozof a básník-

-
- 1 Bedřich Václavek (1897–1943) učil na starobrněnském gymnáziu něco přes rok (1923–24) a byl třídním a prvním češtinářem v primě, kde např. primánům vysvětloval, jak se dělají noviny. A na konci školního roku od mnohých žáků (ode mne rukopisného „Kurýra“) dostal. Ke konci školního roku se dal se svými primány vyfotografovat.
 - 2 Bohumil Markalous (Jaromír John) (1882–1952). Tehdy učil zeměpis, dovedl např. zpaměti nakreslit přesně i se všemi norskými fjordy celou Skandinávii a každý žák musel mít velký sešit, do kterého kreslil barevně mapy zemí.
 - 3 Prof. Dr. Josef Hrabák (1912–1987) — můj spolužák z primy a sekundy na Starém Brně, v 30. letech kolega na filozofické fakultě. Ve svých vzpomínkách mi věnoval jednu kapitolku (str. 34–37) a věnoval i pozornost mému vztahu k P. Bezručovi (s. 92).
 - 4 Dr. Julius Heidenreich-Dolanský, můj profesor na I. české státní reálce v Brně, Antonínská ulice. Později jsem se s ním setkal na semináři o B. Václavkovi v Olomouci.
 - 5 Ak. malíř B. Fridrich (manželka i dcera obě rovněž malířky) a Fr. Rozsypal, vynikající matematik — profesori na I. české reálce.

ironik⁶. A ze spolužáků se mým kamarádem stal Zdeněk Pluhař,⁷ s kterým jsem seděl vedle přes uličku po šest let.

Psal se rok 1931. Měl jsem po maturitě, ale co dál? A prázdniny před námi. Od konce 20. let se stalo módou jezdit na prázdniny na venkov (na chalupy se ještě tak nejezdilo, těch nebylo tolik a tehdy se stále více šfíla hospodářská krize, z Brna se jezdilo především na Vysočinu. Onoho mého maturitního roku 1931 se však rodiče rozhodli jet do Čech — do Skokov u Mnichova Hradiště, kde někdejší kolegyně matčina paní Kudličková z doby, kdy matka v l. 1907–1909 působila jako sólistka zpěvohry (největší úspěch jako Daisy v Dolarových princeznách s Bolenkou Durasovou⁸) měla ve Skokovech menší penzió. Penzió byl plný, a tak jsme bydleli u sedláka, ale na stravu jsme chodili právě do penzió, kde byli nejvýznamnějšími hosty spisovatel Jaromír John, můj profesor zeměpisu z primy, a Dr. Roman Jakobson se svou paní, mladou lékařkou, také Ruskou, Soňou Jakobsonovou, na niž J. Seifert ve „Všech krásách světa“ vzpomíná jako na „půvabnou paní Jakobsonovou, která dopékala bliny...“⁹

John i Jakobson byli středem pozornosti celé společnosti, dovedli zajímavě vyprávět i o tom, co poznávali na vycházkách po okolí, do Turnova, Plakánkem ke Kosti, a do Sobotky na drábské světničky atd. Setkávali jsme se nejen na kryté verandě u obědů a večeří, ale i na soukromém koupališti a na podvečerních vycházkách po nejbližším okolí. A tam jsem se seznámil s Jakobsonem. K Jar. Johnovi jsem se hlásil jako jeho bývalý žák. A já se tehdy rozhodoval, co dál. Jeden československý farář mne chtěl získat pro jejich bohosloví, otec chtěl, abych pokračoval v dráze bankovního úředníka¹⁰ v bance Slávie, kde sám působil od r. 1904, John a Jakobson doporučovali další studium. Nakonec, po prázdninách, jsem šel na roční abiturientský kurz při obchodní akademii, kde jsem poznal dalšího významného profesora, který nás učil obchodní zeměpis, významného hudebního znalce, kritika a recen-

6 Prof. Dr. Jaroslav Dvořáček, rovněž profesor I. české státní reálky, filozof, ironicko-satirický básník.

7 Zdeněk Pluhař (1913–1991), spolužák z reálky, vystudoval stavařinu, ing., budovatel Vířské přehrady, později spisovatel. Ve svém románu „V šest večer v Astorii“ zobrazil v postavě prof. Krčmy našeho češtináře prof. Dr. J. Dvořáčka.

8 Moje matka Kateřina Křížová, provdaná Weimannová (1888–1956) byla tehdy od otevření Vinohradského divadla v r. 1907 po 2 roky členkou tehdejší vinohradské zpěvohry, pak 2 roky (1909–1911) sólistkou brněnské opery. (Ve 3. nastudování v lednu 1911 Karolka v „Její pastorkyni“ ve slavnostním představení před Janáčkem).

9 Viz Jaroslav Seifert „Všechny krásy světa“ — 1. vydání 1982, str. 297–305, kap. „Ruské bliny“, dr. R. Jakobson, s. 303.

10 Josef Weimann (1880–1941) — úředník, nakonec účetní pojišťovací banky Slávie. JUDr. Jiří Weimann (1915–1945). Zemřel týden před koncem války v koncentračním táboře Gar-nacher v Bavorsku, Sokol, člen pěveckého sdružení OPUS, oběť českého udavače, rotmistra ze židenických kasáren.

zenta Graciána Černušáka. Ten rok mi na škodu nebyl, ale nechtěl jsem „úřadovat“, lákala mne především literatura a umění. A tak po roce jsem začal v soukromých kurzech pro maturanty studovat latinu na gymnáziu v Legiánářské ulici. A nakonec jsem se přece jen dostal na filozofickou fakultu. A tehdy, v r. 1933, přišel do Brna i profesor Roman Jakobson. Přivítali jsme se jako známí a naše rodina se stala pacienty paní doktorky. Měli dva byty ve zvýšeném přízemí nad obchodem v rohovém domě s kulatým nárožím na ulicích Sedláčkova — Wolkerova. Je to od konečné v Masarykově čtvrti, kde byl tehdy postaven nový kostel, Rudišovou ulicí vzhůru.

V jednom bytě bydleli a pan profesor tam měl svou pracovnu, v druhém bytě (rohový pokoj) byla čekárna a ordinace. bývali jsme tam hosty nejen jako pacienti, ale já poměrně často i jako student. Hovořili jsme o mých studiích, obdivoval jsem spoustu knih a lidových obrazů a jednou mi pan profesor ukázal na zdi dvě mapy Ruska s tím, že ani na jedné není Petrohrad: ta jedna byla z doby, kdy ještě Sankt Petěrburg nebyl, na druhé byl pak Leningrad. A pěkným zážitkem bylo, když při jedné návštěvě nám paní domu přinesla ukázat její typicky „šimovský“ portrét, který jí s radostí nedávno přivezl z Paříže sám Josef Šíma.¹¹

Paní doktorka ordinovala, pan profesor přednášel a jezdil mezi Brnem a Prahou, kde působil v Pražském lingvistickém kroužku a přednášel četná nová poznání (např. i nám studentům strukturalistické rozborly českých i ruských básní v týdenních dvouhodinových seminářích). Tyto rozborly mne velmi zaujaly a plně jsem se jim věnoval, z přednášek mne pak zaujal cyklus o Puškinově epice.¹² Pokusil jsem se v semináři přeložit (pomáhal mi ing. Kirjunčev¹³ ze Sokola Brno I.) úvod k Měděnému jezdcí (bylo to v době 100. výročí Puškinovy smrti) a po čase se mi Roman Jakobson jednou přiznal, že můj překlad Úvodu (později jsem dokončil překlad celé básně) ukázal profesoru Mathesiovi, který mi vzkázal blahopřání k překladu a že si dovolil použít některých drobností do svého překladu této poémy o založení Petrohradu.¹⁴

11 Šímův portrét Dr. S. Haasové je v majetku její dcery, paní Olgy Smrčkové-Haasové, emeritní členky brněnské zpěvohry.

12 Viz 2 indexy — I. od října 1933 — VII. zimní semestr 1936/37, II. od VIII. let. semestru 1937 — X. letní semestr 1937–38. Předposlední zápis Jakobsonova semináře „Ruská próza“, poslední přednáška zimního semestru 1938/39 „Rozbor staročeské lyriky“. Celkem zapísáno 10 seminářů a přednášek — 3 vysvědčení: 1 kolokvijní a 2 seminární. Na 1. samostatném vysvědčení z 20. 3. 1935 k rozboru překladů z ruštiny Jakobson připsal: „...Pravidelně navštěvoval seminář, činně se účastnil rozboru Puškinových básní a jejich překladů a podal podrobný samostatný referát o překladech Puškinovy básně «Воспоминание»“

13 Úvod k Měděnému jezdcí jsem přeložil jako seminární práci v seminárním cyklu o ruské epice.

14 Jakobson půjčil můj překlad prof. Mathesiovi.

Bylo by nespravedlivé nezmnít se alespoň stručně o dvou dalších profesorech z filozofické fakulty, kteří určili další moji životní cestu: o Arne Novákovi a jeho bohatých přednáškách (jak třeba dovedl rychle a vzácně reagovat na smrt O. Fischera ve více jak hodinové přednášce) a o profesoru Evženu Dostálovi, od kterého se nám posluchačům dostalo nejširšího uvedení a poučení do historie umění. Dodnes stojí za přečtení Novákovy poznámky na vysvědčeních seminárních i kolokvijních. A setkání s ním v pražském Národním divadle na Stroupežnického Furiantech — to byl krásný pohovor profesora a jeho žáka.¹⁵

Mezitím došlo k rozchodu profesora Jakobsona a paní doktorky Soni Jakobsonové. Ona se znovu provdala za Pavla Haase, bratra Hugova (vzpomínám na premiéru jeho opery Šarlatán a rozhovor o ní), profesor Jakobson se též podruhé oženil a usadil se na Barvičově ulici (č.23 a č. 25, hned pak začíná dnešní ulice B. Martinů). Na toto období mám dvě vzpomínky: když byla tato druhá svatba prof. R. Jakobsona, „půjčila“ na přípravu k svatbě (druhá paní byla Češka) paní doktorka svoji služebnou a jednou, když jsem — už do tohoto bytu — přišel za panem profesorem, seděl v kuchyni opásán zástěrou a krájel květák; tu zdvihl ruku, držel v prstech housenku a s úsměvem řekl krásnou měkkou češtinou: „Tíí — pic — ká housenka ~~~~.“

To už se blížil nešťastný rok 1938 s následnou nacistickou okupací. Profesor Jakobson musel opustit univerzitu, nakonec i Československo. Ale než odešel z Brna, rozdával nám, svým posluchačům, své sbírky a své knihy. Já dostal krásnou ikonu v ohmataném rámu — sv. Prokopa na skle (mám ji v koutě nad rádiem u mé postele) a na dvacítku knih — od Puškinova Oněgina přes Gogola, Erenburga, Pasternaka («Сестра моя жизнь», «Девятьсот пятый год»), Ejchenbaumovu studii o Achmatovové, poému «Молодец» od M. Cvetajevové, třikrát Majakovského — též první výbor z díla, který vyšel asi půl roku po Majakovského smrti v r. 1930, a jiné knihy v ruském či ukrajinském originále a některé s věnováním. A vzácné je i první vydání Halasova Torsa naděje s Halasovým věnováním¹⁶ Romanu Jakobsonovi.

Profesor Jakobson odešel, jak vzpomíná Seifert, nejprve do severských států, později do USA. Tak skončilo mé druhé setkání a známost s Romanem Jakobsonem a pro nás začala hrůzná doba „tisícileté“ vlády nacismu, na jejímž konci byla týden před koncem války v bavorském Garnackeru i smrt mého bratra JUDr. Jiřího Weimanna, oběti českého udavače, rotmistra ze židenických kasáren.

15 Byl jsem (jako kolega Rudolf Havel, který ofotografoval celou pracovnu prof. Arne Nováka) jeho oddaným žákem a jako vzácnou památku schovávám jeho kolokvijní i seminární vysvědčení s jeho hodnocením.

16 I. vydání Halasova Torsa naděje s Halasovým osobním věnováním z nakladatelství Melantrich (prosinec 1938).

Přišlo krátké údobí svobody a od února 1948 čtyřicet let vlády komunismu. Profesor Jakobson i tehdy byl pro mnohé nežádoucí osobou, ale přece jen nakonec mohl přijet a dokonce byl — 3 dny před 21. srpnem 1968 — spolu s prof. B.Havránkem — slavnostně promován čestným doktorem naší univerzity, tehdy J. E. Purkyně. Jaký to byl kontrast: slavnostní síň s Procházkovým Prométheem a nato venku „inženýři lidských duší“ s tanky a samopaly.

A tehdy dochází k mému poslednímu, ale také nejkratšímu setkání s panem profesorem Romanem Jakobsonem. Jako bývalý jeho žák jsem byl pozván na promoci a druhý den jsem se s ním sešel u paní Dr. Haasové, u které i se svou třetí manželkou, Polkou Krystynou, bydlel.

Byl jsem pozván na přátelskou návštěvu, kde jsme se sešli prof. Jakobson, prof. Hrabák, kolegyně z fakulty Felicitas Fuchsová, všeobecně zvaná Fe, a já a trochu jsme si popovídali a zavzpomínali na společná léta na fakultě. Měl jsem s sebou aparát a udělal jsem nějaký ten snímek; na jednom jsem i já, to udělala paní Jakobsonová, a pak i venku na Kraví hoře. To už se trojice Jakobson, Hrabák a Fe (která mi později rozzlobeně vzkázala po prof. Hrabákovi, kdy prý „fotky“ dostane) rozloučila, aby šla na Březinovu ulici k Hrabákům. To bylo mé poslední setkání s Romanem Jakobsonem.

A pak přišlo dvacetileté brežněvovské temno. To vesměs už jen z doslechu jsem mohl sledovat další osudy svého profesora, který mne kdysi (druhý po B. Václavkovi) uvedl do poznávání (nejen teoretického, ale i tvůrčího) poezie a přiblížil nejen dílo Puškinovo, ale i Pasternakovo, Achmatovové, z naší literatury pak zejména P. Bezruč, s nímž jsem si po léta dopisoval, a v neposlední řadě tvorbu Seifertovu. Byla to předehra mého pozdějšího sblížení s poezií Jana Skácela, mého někdejšího žáka — sextána ve školním roce 1938–39 na gymnáziu v Králově Poli.

Na závěr bych rád vyslovil svou domněnku, o jejíž pravdivosti jsem přesvědčen: někdy brzy potom, kdy Jar. Seifert dostal Nobelovu cenu, někdo — kdo už nevím — mi říkal, že velkou zásluhu na tom měl Roman Jakobson. Já tomu věřím.

